

ISSN
ISSN 2992-9229

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

2024 №2
(4)

Samarqand-2024

ISSN 2992-9229

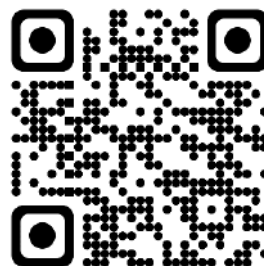
TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2024

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Juliboy ELTAZAROV
f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Roxila RUZMANOVA
f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f.m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hamidulla DADABOYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor (O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abduselam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Feruza Manukyan – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD Zokir BAYNAZAROV**
(O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Рохила РУЗМАНОВА
к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хамидулла ДАДАБОЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОВОДА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)
Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)
Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khamidulla DADABOEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAĞLU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Managing editor: *Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV* (Uzbekistan)

Technical staff: **Rakhmatulla SHOKIROV** (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hamidulla DADABOYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Doç. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: *Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV* (Özbekistan)

Teknik Personel: **Rahmatullah ŞOKİROV** (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA OID TADQIQOTLAR

Qosimjon SODIQOV

«DEVONU LUG‘ATI-T-TURK» MATNIDAGI HARAKAT BELGILARI VA TURKIY SO‘ZLARING O‘QILISHI MASALASI.....9

Hamidulla DADABOYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA QORAXONIYLAR DAVRI SAVDO-MOLIYA ISTILOHLARI TIZIMINING AKS ETISHI.....19

Shuhrat SIROJIDDINOV, Zulxumor XOLMANOVA

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING ADABIY-MA‘RIFIY QIYMATI.....27

Jo‘ra XUDOYBERDIYEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”NING O‘ZBEK TARJIMONLARI VA ULARNING TARJIMALARI NASHRLARI HAQIDA.....35

Baxtiyor ABDUSHUKUROV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DAGI O‘G‘UZCHA SO‘ZLAR.....49

Vazira ALIMBEKOVA

JANUBI-SHARQIY ANDIJON LINGVOAREALI LEKSIKASINING “DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARIGA MUNOSABATI.....58

Alima PIRNIYAZOVA

MAHMUD KOSHG‘ARIYNING “DEVONU LUG‘AT-IT-TURK” ASARI VA QORAQALOQ TILI71

Umurzoq JUMANAZAROV

FITRAT “DEVONU LUG‘ATIT TURK” TADQIQOTCHISI.....78

Shuxrat ABDULLAYEV

“DEVONU LUG‘ATI-T-TURK”NING O‘ZBEK VA QORAQALPOQ TILI LEKSIKASIDA TUTGAN O‘RNI86

Ahrorbek AZIZOV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK”DA XALQ O‘YINLARI TALQINI.93

Sarvar QO‘LDOSHEV

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” DA DAVLATCHILIK BELGILARI103

Ozoda SHARIPOVA

“DEVONU LUG‘OT-AT TURK” ASARIDA KELITIRILGAN VATAN VA VATANPARVARLIK MAVZUSIDAGI PAREMALARNING SEMANTIK TADQIQI.....111

TURK DUNYOSI TADQIQOTLARI

Sirojiddin XO‘JAQULOV

TOJIK MA‘RIFATPARVARLIK VA JADID ADABIYOTIDA TURK TANZIMAT DAVRI ADABIYOTINING TA‘SIRI.....117

Osman EMIN

BALKAN TÜRK EDEBİYATI’NDA TÜRK DÜNYASI128

Muso YULDASHEV

LOTIN YOZUVIGA ASOSLANGAN YANGI O‘ZBEK ALIFBOSI VA TURK-RUN YOZUVI TARIXIGA BIR NAZAR139

Shohista JUMANOVA

CHO‘LPON POETIKASI (UNING NASRIY ASARI : “KECHA VA KUNDUZ” ASOSIDA)145

TURKIY AXALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Мирвари ИСМАЙЛОВА

КУЛИНАРНЫЙ КУЛЬТ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДА В КОНТЕКСТЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МАТЕРИАЛЬНО-ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ152

Oybek BARZIYEV

HIJRON MAVZUSI BILAN BOG‘LIQ AN‘ANAVIY POETIK TURKUMLAR (*Milliy uyg‘onish davri o‘zbek, qozoq, arman she‘riyati misolida*)162

KITOB TANITUVI / KITAP TANYŞDYRYŞ / BOOK REVIEW168

AZIZ MUSHTARIY!

Qadim o'tmishga ega bo'lgan har bir xalqning madaniyat va sivilizatsiya hamjamiyatida o'z izini qoldirgan asarlar mavjud. Shu jihatdan turkiy sivilizatsiyaning madaniy kodlarini ochib beruvchi va har o'qilganida yangidan yangi ma'nolar olamini ochuvchi turkologiyaning durdona asarlaridan biri “Devonu Lug'otit Turk”dir. Ma'lumki, YUNESKO Bosh Assambleyasining 42-sessiyasida qabul qilingan qaror bilan 2024-yil Mahmud Koshg'ariyning “Devonu Lug'otit Turk” asari yozilganining 950 yilligi sifatida nishonlash belgilandi. Shu nuqtai nazardan, Ilmiy kengashimiz qalam va minnatdorchilik qarzi sifatida jurnalimizning 4-sonini Turk dunyosining bu noyob xazinasini yana bir bor kashf etish va uning muallifini hurmat bilan yodga olish maqsadida uni maxsus son sifatida nashr etishga qaror qildi.

Bu sonda “Devonu Lug'otit Turk”da xalq o'yinlari, Janubi-Sharqiy Andijon leksikologiyasining “Devonu Lug'otit Turk” bilan aloqasi, Qoraxoniylar davri savdo-iqtisodiy leksikasining devonda aks ettirilishi, devonning o'zbekcha tarjimalari va tarjimonlar, devon matnidagi harakat belgilari va turkiy so'zlarni o'qish masalalari, devondagi davlatchilik tamoyillari, asarning o'zbek va qoraqalpoq tillari leksikologiyasidagi o'rni, vatan, vatanparvarlik haqidagi paremalarning semantik tahlili, kitobning adabiy-pedagogik ahamiyati, o'g'uzcha so'zlar, tojik va jadid adabiyotida turk tanzimat davri adabiyotining ta'siri mavzusiga oid maqolalar o'rin olgan.

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

Each nation with a rich history has works that have profoundly influenced its cultural and civilizational landscape. Among such treasures in Turkology is the masterpiece Devonu Lugatit Turk, which unveils the cultural codes of Turkish civilization and reveals new layers of meaning with every read. In recognition of its significance, the 42nd UNESCO General Assembly designated 2024 as the 950th anniversary of Mahmud Kashgari's Devonu Lugatit Turk. In celebration, our Scientific

Council has decided to dedicate the 4th issue of our magazine to honoring this unparalleled work and its esteemed author.

*This issue will explore various topics related to *Devonu Lugatit Turk*, including traditional folk games, the relationship between Southeast Andijan lexicology and the *divan*, reflections of the trade and economic lexicon of the Karakhanid period, Uzbek translations and their translators, interpretations of Turkic words in the *divan*, principles of statehood, and semantic analysis of poems focused on homeland and patriotism. Also featured are articles on the book's literary-pedagogical value, the presence of *Ugz* words, and the influence of Turkish Tanzimat-era literature on Tajik and contemporary literature.*

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

*Kadim geçmişi olan her milletin kültür ve medeniyet camiasına damgasını vurmuş eserleri vardır. O bakımdan Türk medeniyetinin kültürel kodlarını ortaya koyan ve muhtevasıyla her okunuştta yeni açılımlar sağlayan Türkolojinin başyapıtlarından biri de asırlar boyu elden ele dilden dile dolaştırılan *Kitâbu Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserdir. Bilindiği üzere UNESCO Genel Kurulu'nun 42. oturumunda alınan kararla 2024 yılı, Kâşgarlı Mahmut'un *Dîvânu Lugâti't-Türk* adlı eserinin yazılışının 950. yıl dönümü olarak kutlanmaktadır. Bu kapsamda Bilim Kurulumuz, bir kalem ve gönül borcu olarak dergimizin 4. sayısını; Türk dünyasının bu eşsiz hazinesini bir kez daha keşfetmek ve müellifini saygıyla hatırlamak adına özel sayı olarak yayımlamaya karar vermiştir.*

*Bu sayıda “*Dîvânu Lugâti't-Türk*’te halk oyunları, Güneydoğu Andican leksikolojisinin *Dîvânu Lugâti't-Türk* ile ilişkisi, Karahanlılar Dönemi ticari-iktisadi istilahların *dîvâna* yansımaları, *dîvânın* Özbekçe tercümelemleri ve tercümanlar, *dîvân* metnindeki hareket fiilleri, işaretler ve Türkçe sözlerin okunma sorunları, *dîvânda* devletçilik prensipleri, eserin Özbek ve Karakalpak dilleri leksikolojisindeki yeri, *dîvânda* geçen vatan ve vatanperverlik konularındaki paremlerin (atasözlerinin) semantik tahlili, kitabın edebî ve pedagojik kıymeti, Oğuzca sözler, Tacik ve Cedit Edebiyatı’na Tanzimat dönemi Türk Edebiyatı’nın etkisi, Türk Bitig Taşları’nın Semerkant vilayeti Karluk şiveleriyle münasebeti, Çolpan’ın poetikası, hicran temasıyla ilgili geleneksel poetik birlikler” gibi konu başlıklarına yer verilmiştir.*

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

У каждого народа с древней историей есть произведения, оставившие след в общности культуры и цивилизации. В этом отношении раскрываются культурные коды турецкой цивилизации, шедевры тюркологии, открывающие мир новых смыслов каждый раз, когда его читают, одним из таких произведений можно назвать- «Диван лугат-ат-турк». Как известно на 42 сессии Генеральной Ассамблеи ЮНЕСКО принято решение о праздновании 950-летия сборника тюркских наречий Махмуда Кошгари «Диван лугат-ат-турк» в 2024 году.

С целью почтить память великого ученого наш научный совет решил посвятить 4 -й номер журнала этому уникальному сокровищу турецкого мира и опубликовать его в виде специального выпуска. Статьи этого сборника посвящены народным играм, представленным в «Диван лугат-ат-турк»; связь Южно-Шарайской Андижанской лексикологии с «Диван лугат-ат-турк», отражению в торгово-экономической лексики эпохи Караханидов в словаре; узбекским переводам и переводчикам словаря, принципам государственности, месту узбекской, каракалпакской лексики в произведении; семантическому анализу паремий о родине и патриотизме, значению литературно-педагогической составляющей книги; исследованию огузских слов в таджикской и джадидской литературе; тюркской литературе периода танзимата.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

“DEVONU LUG‘OTIT TURK” ASARI HAQIDA!

Eng qadimgi turkiy til tadqiqotchilaridan biri bo‘lgan Mahmud Koshg‘ariy, o‘zining yuksak lingvistik bilimlari bilan turkologiyaga beqiyos hissa qo‘shgan. U Turk dunyosining til, adabiyot va umuman madaniyat jihatdan Markaziy Osiyodagi eng yorqin davri hisoblangan Qoraxoniylar davrida yashagan. Madrasayi Hamidiyye va Madrasayi Sajiyyeda tahsil olgan olim, turk dunyosiga ikkita noyob xazinani taqdim etgan bo‘lib, bular “Devonu lug‘otit Turk” va “Javoqir un-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asarlaridir. “Devonu lug‘otit Turk”ning asl qo‘lyozmasi bizgacha yetib kelmagan. Dunyodagi yagona nusxasi Muhammad b. Abu Bakr ibni Abulfath Damashqiy tomonidan ko‘chirilgan. Bu nusxani Ali al-Emiriy qo‘lga kiritgan. Koshg‘ariyning devonda tilga olingan, ammo bugungi kungacha yetib kelmagan “Javoqirun-Nahvi fi Lug‘otit Turk” asari esa yo‘qolgan. Xuddi bir paytlar turklar orasida tarqalgan “Buyuk Xon Ato Bitig” va “O‘g‘uznoma” asarlari kabi bu kitob ham turkologiyaning yo‘qolgan asarlaridan bo‘lib, bugungi Ali Amiri Afandilarni, haqiqiy kitob do‘stlarini kutmoqda...

“Devonu lug‘otit Turk” asari Qoraxoniylar davri turk olimi va yozuvchisi Mahmud Koshg‘ariy tomonidan 1072-1074-yillar orasida yozilgan. O‘z davrining eng mashhur olimlaridan hisoblangan Mahmud Koshg‘ariy bu asarni yozgan davrida arab tilining turk tilidan ko‘ra mavqei yuqori til ekanligi iddaosiga qaramay, turk tilining boy til ekanligini isbotlash maqsadida “Lug‘at” kitobi uslubida yaratgan. Bu yuksak til salohiyatining ikkinchi misolini buyuk shoir, mutafakkir va davlat arbobi Alisher Navoiy tomonidan turk tilining boshqa tillardan kam emasligini dalillash maqsadida yozilgan “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari misolida ko‘rish mumkin. Xullas, Abdulla Oripov e‘tirof etganidek, Temurning qilichi yetmagan joyga qalami bilan yetgan, jang maydonida emas, balki ilm-fan va tafakkur yo‘lida kurash olib borgan ikki buyuk alloma sifatida butun turk dunyosining diqqat markazidadir.

Koshg‘ariy yillar davomida turk mamlakatlarini kezib, o‘zi ilmiy sohalarida tadqiqot olib borgan va so‘zdan tortib etimologiyasigacha ko‘rgan deyarli barcha madaniy elementlarini yozib olgan. Koshg‘ariy o‘z so‘zlari bilan: “Men turklar, turkmanlar, o‘g‘uzlar, chigillar, yag‘molar, qirgizlarning (qirg‘izlarning) shaharlarini, qishloq va yaylovlarini ko‘p yillar kezib chiqdim, lug‘atlarini to‘pladim, turli xil so‘z xususiyatlarini o‘rganib, aniqlab chiqdim.”-deydi. Binobarin, Koshg‘ariy turk qabilalari, madaniyati va urf-odatlarini haqida katta hajmli material to‘plash orqali arab muhitiga turk tili va madaniyatini olib kirish, turk tili haqida yozgan grammatikasi bilan arablarga turk tilini o‘rgatishni maqsad qilgan. Shunday qilib, devon; arablarga turk tilini o‘rgatish va turk tilining arab tili kabi boy til ekanligini va undan kam emasligini ko‘rsatish maqsadida yozilgan ilk turkcha lug‘at sifatida ma‘lum.

Devonu Lug‘otit Turk madaniyatimiz va sivilizatsiyamizni ko‘p jihatdan aks ettirish nuqtai nazaridan turkiylikning asosiy asarlaridan biridir. Kitobning yaratilishida turkiy so‘zlar arab qoidalariga ko‘ra tartibga solingan va arabcha muqobillari bilan ma‘nosini topgan. Koshg‘ariy bu asarni yozganidan uch yil o‘tib, Abbosiylar xalifasi Muqtadiy Billohga taqdim etadi. Uning bu xatti-harakatini turkiy tilning ustunliklarini davlat tomonidan ma‘qullash sifatida baholash mumkin. Bundan uch yuz yil o‘tib, lug‘at ilk bor Kilisli Rifatning tuzatishi bilan nashr etilgan; 1943-yili Turk tillari jamiyati a‘zosi Besim Atalay tomonidan arab harflari lotin harflarida o‘z muqobilligini topgan. Devonning o‘zbek nashrlari bo‘yicha ilk tadqiqotlar 1940-yillarda boshlangan. O‘zbekistondagi nashrlar haqida batafsil ma‘lumotni ushbu sondagi maqolalardan olishingiz mumkin.

Koshg‘ariy madrasada tahsil olgani uchun o‘qigan dars materiallari formatini o‘zlashtirib, ijodida mumtoz arab kitoblaridagi usulga amal qilgan. Boshqacha aytganda, Devonu Lug‘otit Turk nomli asar; Muqaddima hamd, salovat va salom bilan boshlanib, ish oxirida duo bilan yakunlanadi. Asar nafaqat lug‘at, balki hikmatlar, she‘rlar, ayot va hadislar, turkiy qabilalarga oid belgilar, sheva farqlariga oid muhim topilmalar, lingvistik materiallar mazmuni bilan ensiklopediya hisoblanadi. Buyuk turk olimi Mahmud Koshg‘ariyning asar yozilganining 950 yilligi munosabati bilan hurmat bilan yod etamiz.

Mirzo Kenjabek ta‘biri bilan aytganda: Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir.

“DEVONU LUG‘ATI-T-TURK”NING O‘ZBEK VA QORAQALPOQ TILI LEKSIKASIDA TUTGAN O‘RNI

ABDULLAYEV Shuxrat Dauletbayevich

Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat universiteti
O‘zbek tilshunosligi kafedrası dotsenti,
Filologiya fanlari nomzodi.

Annotatsiya: Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asari XI asrda nashr etilgan tilshunoslik sohasidagi salmoqli asardir. U turkiy tilning eng qadimgi lug‘atlaridan biri bo‘lib, 1072 ga yaqin so‘z va tushunchalardan iborat. “Devonu lug‘ati-t-turk” asari butun turkiy xalqlar tilining boyligini, go‘zalligini aks ettiradigan asar hisoblanadi. Unda turkiy tillarning leksikasi, etnografiyasi, madaniyati haqida bebaho ma‘lumotlar berilgan. Jumladan, o‘zbek va qoraqalpoq tilining lug‘at qatlamiga ta‘siri juda katta hisoblanadi. Ikki til leksikasining bugungi kundagi rivoji uchun eng muhim asarlardan biridir. Asardagi juda ko‘p so‘zlar hozirga qadar o‘zbek tilida ham qoraqalpoq tilida ham faol qo‘llanilib kelinmoqda. Qolaversa, ba‘zi so‘zlar va tushunchalarning izohini topish uchun shu asarga murojaat qilinadi.

Kalit so‘zlar: “Devonu lug‘ati-t-turk”, so‘z, leksika, leksema, tushuncha, adabiy til, lug‘at sathi.

“DÎVÂNU LUGÂT-İT TÜRK”ÜN ÖZBEK VE KARAKALPAK DİLİ LEKSİKOLOJİSİNDEKİ YERİ

Özet: Kâşgarlı Mahmut’un “Dîvânu Lugât-it Türk” adlı eseri 11. yüzyılda yayınlanmış dil bilimi alanında önemli bir eserdir. Türk dilinin en eski sözlüklerinden biridir ve yaklaşık 1072 kelime ve kavramı içermektedir. “Dîvânu Lugât-it Türk”, tüm Türk halklarının dilinin zenginliğini ve güzelliğini yansıtan bir eserdir. Türk dillerinin sözlüğü, etnografyası ve kültürü hakkında çok değerli bilgiler içermektedir. Özellikle Özbekçe ve Karakalpak dillerinin söz varlığı katmanına etkisi oldukça büyüktür. Günümüzde iki dilin sözlüğünün geliştirilmesi adına yapılan en önemli çalışmalardan biridir. Eserde yer alan pek çok kelime Özbekçe ve Karakalpak dillerinde halen aktif olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bazı kelime ve kavramların açıklamasını bulmak amacıyla da bu esere başvurulmuştur.

Anahtar kelimeler: “Dîvânu Lugât-it Türk”, kelime, sözlük, sözlük birimi, kavram, edebi dil, söz varlığı düzeyi.

THE PLACE OF "DEVONU LUGATIT-TURK" IN THE LEXICON OF THE UZBEK AND KARAKALPAK LANGUAGES

Abstract: Mahmud Koshgari's “Devonu Lug'ati-t-Turk” is an important work in the field of linguistics published in the 11th century. It is one of the oldest dictionaries of the Turkish language and contains about 1072 words and concepts. “Devonu Lug'ati-t-Turk” is a work that reflects the richness and beauty of the language of all Turkic peoples. It contains invaluable information about the lexicon, ethnography, and culture of Turkic languages. In particular, the impact of the Uzbek and Karakalpak languages on the vocabulary layer is very large. It is one of the most important works for the development of the lexicon of two languages today. Many words

from the work are still actively used in Uzbek and Karakalpak languages. In addition, this work is referred to in order to find the explanation of some words and concepts.

Key words: *"Devonu Lug'ati-t-Turk", word, lexicon, lexeme, concept, literary language, vocabulary level.*

РОЛЬ “ДЕВОНУ ЛУГОТИТ ТУРК” В ЛЕКСИКЕ УЗБЕКСКОГО И КАРАКАЛПАКСКОГО ЯЗЫКОВ

Аннотация: Произведение Махмуда Кашгари «Девону луготит турк» является весомым трудом XI века в области языкознания. Это один из древнейших словарей тюркского языка, содержащий около 1072 слов и понятий. «Девону луготит турк» считается произведением, отражающим богатство, изысканность языка всех тюркских народов. Он содержит бесценные сведения о лексике, этнографии, культуре тюркских языков. В частности, значительно его влияние на словарный запас узбекского и каракалпакского языков. Это одна из самых важных работ для современного развития лексики двух языков. Многие слова в произведении до сих пор активно используются в каракалпакском и узбекском языках. Кроме того, к этой работе обращаются для толкования некоторых слов и понятий.

Ключевые слова: *«Девону луготит турк», слово, лексика, лексема, понятие, литературный язык, лексический ярус.*

Kirish. IX-X asrlarda jamiyat hayotida boshlangan tarixiy o'zgarishlar tilda ham o'z aksini topa boshladi. Bu davr so'zlarning o'zlashish va so'zlarning iste'moldan chiqib ketish jarayonining tezlashgan davri bo'ldi. Mahmud Qoshg'ariyning “Devoni lug'oti-t-turk” asarida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, turkiy xalqlarning leksikasi rang-barang bo'lishi bilan birga, ulardagi so'zlarning umumiy, o'xshash jihatlari mavjud bo'lib, ular so'zlardagina emas, balki ularning m'nolarida ham o'z ifodasini topgan. Mahmud Qoshg'ariyning, “Devonu lug'ati-t-turk” asari tilshunoslikning juda ko'p sohalarini qamrab olgan, xususan, bu asar ustida bir necha yil mashaqqat bilan ishlab turkiy tilshunoslikning tarixiy grammatikasi hamda qomusiy xarakterdagi yetuk bir asarni dunyoga keltirishga sabab bo'ladi. Mahmud Qoshg'ariy ushbu asari orqali tilshunoslikning tarixiy – qiyosiy fonetika, fonologiya, leksikologiya, leksikografiya, lingvogeografiya sohalarida diqqatga sazovor ishlarni amalga oshirgan. Bundan tashqari olim sarf va nahf ilmining asoschisi hamdir. Asarda turkiy tillar ilk bor arab tili metodologiyasi doirasida bayon qilingan. Shu bilan birgalikda Qoshg'ariy turkiyshunoslikda ilk bor imlo talaffuzidagi tovushlarni ifodalashdan arab yozuvi asosidagi alifbo turkiy til uchun ojiz ekanini ochib berdi va o'z davrida birinchi bo'lib yozuvdagi kamchilikni to'ldirish maqsadida ayrim harflarni belgilaydi. Mahmud Qoshg'ariyning so'zlar yuzasidan keltirgan ma'lumotlaridan o'troqlashgan turkiy xalqlarning an'anaviy so'zlari, asosan, dehqonchilik mahsulotlaridan, don mahsulotlari, sabzavot va mevalardan iborat bo'lgan bo'lsa, ko'chmanchilik turmush tarzi bilan hayot kechiruvchi turkiy xalqlar taomlarida ko'proq chorva, sut va o'tov kabi so'zlardan foydalanganliklarini aniqlash mumkin bo'ladi. Lug'at alifbo tartibida tuzilgan va so'zlardan foydalanishning ko'plab misollari bilan 8000 ga yaqin yozuvlarni o'z ichiga oladi. “Devoni lug'atit turk”ning eng muhim mavzularidan biri so'z yasalishi, ya'ni mavjud so'zlardan yangi so'z yasash jarayonidir. So'z yasash har qanday tilning muhim qismi bo'lib, uning so'z boyligini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. “Devoni lug'atit turk” mazmunida so'z yasalishi turkiy tilda yangi so'z yasash

jarayoniga taalluqlidir. Qoshg‘ariyning “Devoni lug‘atit turk” asari turkiy so‘zlarning to‘liq ro‘yxatini taqdim etibgina qolmay, turk tili grammatikasi va sintaksisining turli jihatlarini ham tadqiq qiladi. Demak, lug‘at faqat alohida so‘z ma’nolarini emas, balki ularning grammatik shakllarini, hol qo‘shimchalarini, fe‘l kelishiklarini ham o‘z ichiga oladi. Lug‘atda ikki yoki undan ortiq so‘zlarning qo‘shilib yangi so‘z yasalishi natijasida hosil bo‘ladigan qo‘shma so‘zlarning yasalishi haqida ham qimmatli ma’lumotlar berilgan. Turk tilida qo‘shma so‘zlar qo‘shimcha, old qo‘shimcha yoki ikkalasining birikmasini qo‘shish orqali ham yasaladi. Qoshg‘ariy qo‘shma so‘zlarning keng doirasini, jumladan, ikki yoki undan ortiq fe‘l, ikki yoki undan ortiq ot yoki fe‘l va otning qo‘shilib yasalishi bilan yaratilgan so‘zlarni o‘rganadi. Qoshg‘ariy o‘z asarida yoritgan so‘z yasalishining yana bir muhim jihati - mavjud so‘zga morfema (affiks) qo‘shilishi natijasida hosil bo‘lgan so‘zlar bo‘lgan hosila so‘zlarning yasalishidir. Turk tilida hosila so‘zlar qo‘shimchalar yordamida yoki so‘z o‘zagini o‘zgartirish orqali yasalishi mumkin. Qoshg‘ariy hosila so‘zlarga, jumladan, fe‘l va otlarga ko‘plab misollar keltiradi. Qoshg‘ariyni tashvishga solgan yana bir muhim soha turkiy so‘zlarning kelib chiqishi edi. U O‘rta Osiyo bo‘ylab ko‘p kezgan, turli turkiy qabilalardan ma’lumot to‘plagan va ularning lug‘atini yozib olgan. U turkiy so‘zlarning kelib chiqishini mahalliy lug‘at yoki qo‘shni tillardan fors, arab, mo‘g‘ul tillaridan o‘zlashtirilgan lug‘at deb tasniflashga harakat qilgan. Mahmud Qoshg‘ariyning “Devoni lug‘atit turk” asari turkiy tilshunoslik adabiyotiga qo‘shilgan qimmatli hissadir. Qoshg‘ariy bu asarida so‘z yasalishining turli mexanizmlarini, jumladan, affiksatsiya, birikma va takrorlanishni o‘rganadi.

Mavzuga doir adabiyotlar sharhi. Qadimgi turkiy tillar leksikasi haqida “Devonu lug‘oti-t-turk” bilan bir qatorda “Oltun yorug‘”, “Qutadg‘u bilig” asarlari ham muhim manbadir. Maqola o‘zbek va qoraqalpoq tillari leksikasida “Devonu lug‘oti-t-turk”ning ilmiy va amaliy ahamiyatiga bag‘ishlangan. Mahmud Qoshg‘ariy turkiy til arab tilidan hech bir tomoni bilan qolishmasligi ayon bo‘lishi uchun Halil ibn Ahmadning „Kitobul ayn“ asarida tutgan tartibini qo‘llash, iste’moldan chiqqan so‘zlarni ham keltirib o‘tish fikri tug‘ilganligini aytib o‘tadi. Hozirga qadar turk tilida buning kabi kitob yozilgani yo‘q. Bu kitobning haqiqiy bahosini aniqlamoqchi bo‘lsangiz, jahonning xazinalari bunga teng kelolmas. Xususan, ushbu qomus yangi davr olimlari tomonidan qizg‘in tadqiq etilib, uning ilmiy qimmati haqida ko‘plab fikrlar bayon etilgan. Masalan, bular orasida mashhur sharqshunos olim P.K.Juzenning „Devonu lug‘atit turk” asari haqidagi quyidagi fikrlar xarakterlidir: „Mahmudning bu tekshirishlari keng va chuqurki, hatto bu asar XIX asrda yozilganda ham unga shon-sharaf bo‘lardi. Mahmud Qoshg‘ariyning devoni singari asar fan olamida keyingi asrlarda ham yaratilgan emas. Uning asari bamisoli turkiy qomusdir”. Haqiqatdan ham, bu asar necha yillar o‘tsa ham o‘zining bebaholigini yo‘qotmaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada keltirilgan ilmiy-nazariy ma’lumotlarni amaliy jihatdan tadqiq qilishda qiyosiy-tarixiy, chog‘ishtirma va deduksiya metodlaridan foydalanilgan. O‘zbek va qoraqalpoq tilining leksik sathiga asarning ta’siri, o‘rni va ahamiyatini yoritish hamda bugungi kunda ham qo‘llaniladigan ba’zi so‘zlarning izohini yoritish maqsad qilingan.

Tahlillar va natijalar. “Devonu lug‘ati-t-turk” asarida keltirilgan bugungi kunda ham o‘zbek va qoraqalpoq tilida keng iste’moldagi ko‘p ma’noli o‘q so‘zining bosh ma’nosi deb lug‘atlarda “yoyga qo‘yib otiladigan narsa” ma’nosi tushuniladi. Bu so‘zning “yoy yoki miltiq kabi qurollardan otiladigan predmet” ma’nosi yuqoridagi ma’nodan o‘sib chiqqan: “Yoyning o‘qi” – “miltiqning o‘qi”. O‘zbek tilida “ikki uchi doira shaklida silliq yo‘nilib, g‘ildiraklar o‘rnatishga xizmat qiladigan mustahkam g‘o‘la” ma’nosini anglatuvchi o‘q so‘zi ham mavjud. Qoraqalpoq tilidagi “woq” so‘zi ham aynan shu ma’noni bildiradi.

“Devonu lug‘ati-t-turk” asarida keltirilgan *ang* so‘ziga quyidagicha izoh berilgan: “ang – qush nomi, uning yog‘idan dori sifatida foydalaniladi. Agar yog‘i kaftning yuziga surilsa, kaftning orqasidan ham yoyilib ketadi. [DLT; III tom, 425].

Qoraqalpoq tilida ang so‘zi “ov”, “ov qilish” ma‘nosida qo‘llaniladi. Navoiy asarlari izohli lug‘atida ham “ov” ma‘nosida qo‘llanilgan.

Mahmud Qoshg‘ariyning “Devoni lug‘atit turk” asarida qayd etilgan ko‘pgina so‘zlarimizning hozir ham tilimizda ishlatilishda davom etayotganligi shevalarni tilning 34 oziqlantiruvchi manba sifatida xizmat qilishini ta‘kidlaydi. Mahmud Qoshg‘ariyning “Devoni lug‘atit turk”ida yig‘ilgan so‘zlarning ko‘plari hozirgi o‘zbek va qoraqalpoq adabiy tilida faol qo‘llanadi: *qatlama* (yog‘da pishirilgan qat-qat non), *supurgi* (*sipse*). Asarda uch turkumga ajralgan barchasining grammatik xossalarini o‘sha davr nuqtayi nazaridan kelib chiqib aniq ravshan holda yoritib bergan.

Til xususiyatlariga ko‘ra turkiy tillarni guruhlariga tasniflash imkoniyatiga ega bo‘ldi. Mahmud Qoshg‘ariyning o‘zi bu haqida shunday deydi: “Puxta qo‘llanma bo‘lsin deb, har bir qabilaning o‘ziga xos xususiyatlariga qiyosiy qoidalar tuzdim...”. Turkiy tillarni farqli belgilariga ko‘ra dastlabki ikki guruhga ajratadi: turklar chigil, qoshg‘ar, arg‘u, barsog‘on, uyg‘ur), o‘g‘uz va qipchoq qabilalari tillari. “Devoni lug‘atit turk” turkiy tilshunos olim Mahmud Qoshg‘ariy tomonidan XI asrda yozilgan turkiy tillarning to‘liq lug‘atidir. Kitob turkiy tillar tarixida muhim o‘rin tutadi va turkiy tilshunoslik uchun muhim manba hisoblanadi. Kitobning asosiy jihatlaridan biri bu so‘z yasashga munosabatidir.

Qoshg‘ariy turkiy tillarda so‘zlarning qanday yasashini ularning tuzilishidagi qoliplarni aniqlash va kelib chiqishini tahlil qilish orqali o‘rganadi, bu esa til grammatikasi va lug‘at boyligi haqida tushuncha berishga yordam beradi. Turkiy tilda so‘z yasashning eng keng tarqalgan usuli asosni qo‘shimcha va old qo‘shimchalar bilan birlashtirishdir. Qoshg‘ariy bu jarayonni asos ma‘nosini o‘zgartiruvchi qo‘shimcha va old qo‘shimchalarning turli kontekstlarda qo‘llanilishini tahlil qilib tasvirlaydi. Masalan, “-li” qo‘shimchasi mansublik yoki sifatni bildiradi, chunki “guzel”da “guzelli” (go‘zallikka mansub) yoki “guzeldir” (*go‘zal, sulu*) bo‘lishi mumkin. Qolaversa, Qoshg‘ariy so‘z yasashida turli qoliplarni aniqlab, ot, sifat va fe‘llarning o‘zagi, infikslari va oxiri bilan ro‘yxatini taqdim etadi. Shuningdek, u arab, fors, xitoy kabi turkiy lug‘atning turli etimologik manbalariga izoh beradi. Qoshg‘ariy so‘z yasashi tahlili bilan bir qatorda turli sotsiolingvistik omillarni ham ko‘rib chiqdi. U turkiy tilning turli dialektlari va sotsiolektlarini aniqlab, tilga mo‘g‘ullar, turklar, arablar va forslar kabi turli etnik guruhlar va madaniyatlar ta‘sirida qanday bo‘lganini tushuntirib berdi.

Yuqorida “qarindosh-urug‘chilik bilan bog‘liq atamalarni o‘zbek tili yaxshi saqlab qolgan” dedik. “Ota-ona”, “aka-uka”, “opa-singil”, “tog‘a-jiyan” kabi eng yaqin kishilarimiz uchun qo‘llaniladigan, ayrimlarining negizi Turk xoqonligi (552–744) chog‘iga, ayrimlari esa qoraxoniylar (942–1212) chog‘iga borib taqaladigan tub turkiy so‘zlarning bugungi turkiy tillarda qanchalik saqlanib qolganiga ko‘z yugurtiradigan bo‘lsak, bu borada ular bizning tilimiz bilan bellasha olmasligiga taniq – guvoh bo‘lamiz. Turkiy ellar orasida, masalan, yaqin qo‘shnilarimiz – qozoqlar va turkmanlarda ko‘plab o‘ziga xos qarindosh-urug‘chilik atamaları bor, biroq ularda bu kabi so‘zlar o‘rnini boshqa tillardan o‘zlashgan so‘zlar, yo bo‘lmasa, bunday so‘zlarning eski turkcha chog‘ida – ming yillar burun oz qo‘llanilgan turlari ishlatilayotganiga ko‘zimiz tushadi.

O‘rnak uchun: turkmanlar “ona”ni “eje”, “ota”ni “qaqa” desalar, qozoqlar esa ulardan birini ko‘pincha “apa”, ikkinchisini “ake” deb chaqiradilar. Onani “anne”, otani “bobo” deydigan onado‘lilik turk qardoshlarimiz “aka-uka”, “opa-singil”, “tog‘a-jiyan” so‘zlarini “ag‘abey-

qardosh”, “abla-kichik qiz qardosh”, “dayi-yiyen” deb birmuncha boshqacharoq ko‘rinishda qo‘llaydilar. Qozoq bovuqlarimiz “jiyan” so‘zini yaxshi saqlab qolgan bo‘lsalar-da, “tog‘a” o‘rniga mo‘g‘ulchadan o‘zlashgan “nag‘ashi” so‘zini qo‘llashlari bizni tong qoldiradi. To‘g‘ri, o‘zbek tilining turli shevalarida qarindosh-urug‘chilik atamalarining ayrimlari birmuncha boshqacharoq ko‘rinishda, yuqorida qardosh ellar o‘rnagida keltirilgan so‘zlarga o‘xshashroq ko‘rinishdagi so‘zlar ishlatiladi.

“bala” – qush bolasi. Shuningdek, yirtqich va boshqa hayvonlarning bolasiga nisbatan ham istiora ravishda qo‘llanadi; ishlarda odamga yordam beradigan yordamchi. Bu so‘z ko‘pincha dehqonchilik ishlarida yordam berishga qo‘llanadi” [DLT 1963, III: 250-251]. Bu so‘zning ikkinchi ma‘nosi o‘zbek tilida “malay – 1. xo‘jayin yoki boshqa birovning xizmatlarini bajaruvchi kishi, xizmatkor. 2. Birovning manfaati uchun ko‘r-ko‘rona xizmat qiluvchi odam” so‘ziga to‘g‘ri keladi [qar. O‘TIL 2006: 533].

“baldiz” – xotinning singlisi. Erning singlisiga baldiz deyilmaydi, singil deyiladi” [DLT 1960, I: 426]. “Devon”ning ko‘rsatkichida bu so‘z “baldiz – xotinning singlisi (boldiz)” deb keltirilgan [DLT 1967: 54]. Ko‘plab o‘zbek shevalarida (Toshkent, Jizzax, Xorazm va b.) “baldiz – qayinsingil (xotinning singlisi)” ma‘nosida uchraydi [O‘XSHL 1971: 335; To‘ychiboyev, Qashqirli 2012: 199]. Qozoqcha va boshqa turkiy tillarda bu so‘z shunday anglamda keng tarqalgan bo‘lsa-da, qozoqchaning ayrim shevalarida “baldiz – qayinini, qayinuka” ko‘rinishida ham ishlatiladi.

“bat” – tez, darrov” [DLT 1960, I: 461]. Bu so‘z boshqa turkiy tillarga qaraganda o‘zbek tilida “bât (bot) – oradan ko‘p vaqt o‘tmay yoki o‘tkazmay, tez”, “bât-bât (bot-bot) – damba-dam, tez-tez, birin-ketin” ko‘rinishlarida yaxshi saqlangani ko‘zga tashlanadi [O‘TIL 2006: 327–328]. Shunga qaramay “Devon”ning o‘zbekcha o‘girmalarida bunga e‘tibor berilmagan. Qirg‘izchada “bat”, uyg‘urchada “pat – “tez, tez orada, yaqin” so‘zlaridan tashqari [Yudaxin 1985: 116; DLT 2014: 140, n. 594], turkiy tillarning ko‘pchiligida bu so‘z saqlanib qolmagan.

“başmaq” – to‘piq” [DLT 1960, I: 433]. “Devon”ning turkcha o‘girmalarida bu so‘z “boshmoq (oyoq kiyim)” deb berilgan [DLT 2014: 162, 578]. Asar o‘zbekcha nashrining ko‘rsatkichida uning “başaq” ko‘rinishiga shu ma‘noda “boshmoq” deb ochiqlama berilgan [DLT 1967: 59]. O‘zbek tilining izohli lug‘atida “boshmoq – kigiz etik, piyma; umuman oyoq kiyimi” deb ochiqlangan [O‘TIL 2006: 342]. Turkiy tillarning bir nechasida “oyoq kiyim turi” ma‘nosida qo‘llaniladigan [ESTYA 1978: 93-94] bu so‘z “Devon”ning o‘zbekcha o‘girmalarida “to‘piq (o‘g‘uzcha so‘z)” deb keltirilgan [DLT 1960, I: 433]. Asarning keyingi o‘girmalarida ham bunday ochiqqlamaning qaytarilishi [DLT 2017: 185] o‘zbek tilida bu so‘z saqlanmagan degan qarashni keltirib chiqaradi. Bunday yondashuvlar ayniqsa, “Devon”ning turkcha, qozoqcha, qirg‘izcha yoyinlarida va asar bo‘yicha olib borilayotgan ayrim izlanishlarda ko‘zga tashlanadi [Osonaliyeva 1972:97–99; DLT 1998; DLT 2014].

Jupattı - ishga g‘o‘fillik qildi, boshqaga yukladi. Ol işiğ jupattı – u ishni bilmaslikka soldi, boshqa birovga to‘nkadi. Asli aldash ma‘nosidadir. O‘g‘uzlar ol anı jupıladi deydi – u uni aldadi demakdir [DLT, II, 364]. Buni o‘qir ekanmiz, bu yerda dastlab Mahmud Koshg‘ariyning so‘z ma‘nosi haqidagi qarashi muhim ekanligini ko‘ramiz. Uning bu so‘z ma‘nosi haqidagi izohi, Mahmud Koshg‘ariyning so‘z ma‘nosi alohida sharoit talabi bilan biror funksiyadagi munosabatga muvofiq o‘zgaruvchi hodisadir degan qarashiga ishorat bor. Olimning so‘z ma‘nosining har xil xususiyatlariga doir ishoratlari ham “Devon”da tez uchraydi. Bu fe‘l ma‘nosi bizga *ovuntirmoq* ma‘nosida o‘zgarib yetib kelishi ham semantik qonuniyatga mosdir. O‘zbek Xorazm

o‘g‘uzchasida, O‘shda “yohtəməq – to‘nkamoq” anglamidadir: pulni ozi yoqatip qoyip, mənəqə yohtəydi. [DLT, II, 135].

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, oradan deyarli ming yil o‘tgan bo‘lishiga qaramay, Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘ati-t-turk” asarida uchrab, kundalik turmushda ko‘p qo‘llaniladigan ko‘plab so‘zlarning o‘zbek tilida deyarli qanday bo‘lsa, shunday ko‘rinishda saqlanib qolgani olqishlarga arzigulik. To‘g‘ri, ayrim so‘zlar bugun kundalik turmushda qo‘llanilmasligi yoki ularning o‘rnida yot so‘zlarning ishlatilayotgani hollari ko‘p. Shunga qaramay “Devon”da keltirilgan bir necha minglab so‘zlar bugungacha yetib kelgani turkiy tillarning, ayniqsa, o‘zbek tilining qanchalik kuchga, teran ildizga ega til ekanini ko‘rsatadi.

Ming yillardan beri turli tillarda so‘zlashuvchi el-uluslar bilan qo‘shni yoki aralash yashab, ularning tillaridan ko‘plab so‘zlar o‘zlashtirganiga qaramay o‘zbek va qoraqalpoq tilining “Devon”dagi so‘zlarni eng ko‘p saqlagan turkiy tillardan biri o‘laroq bilinishi o‘z-o‘zidan bo‘lmay, bu tutum ming yillar kesimida elimizdan Mahmud Koshg‘ariy, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Sulaymon o‘g‘li Cho‘lpon, Abdulla Qodiriy singari til jonkuyarlari chiqqanligi va chiqayotganligi bilan ochiqalanadi.

“Devonu lug‘ati-t-turk” asari turkiy tillar, jumladan, o‘zbek va qoraqalpoq tillarining leksik boyligiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatgan asar sifatida baholanadi. Undagi bir qancha so‘zlar o‘zbek va qoraqalpoq tilida hozirda ham saqlanib, faol holda qo‘llanilib kelinmoqda. Ikki tilning lug‘at sohasi uchun mukammal qo‘llanma hisoblanib, uning ahamiyati va o‘rganilishi dolzarb masalalardan biridir. Lug‘at turkiy til haqidagi tushunchamizni shakllantirishga yordam berdi va uning so‘z boyligini kengaytirishda muhim rol o‘ynadi. Kitob turkiy til va tilshunoslikni o‘rganishga qiziquvchilar uchun muhim manba hisoblanadi. Qoshg‘ariyning “Devoni lug‘atit turk” asari turkiy tilshunoslik uchun qimmatli manba bo‘lib, turkiy tilni shakllantirgan so‘z yasalishi, tuzilishi va ijtimoiy lingvistik omillar haqida tushuncha beradi. Uning hissasi boshqa tilshunoslar va akademiklarga ta‘sir ko‘rsatdi va uning tadqiqoti turkiy tilshunoslik sohasidagi zamonaviy tadqiqotchilar uchun muhim ma‘lumotnoma bo‘lib qolmoqda.

Iqtiboslar/Сноски/References/Кайнаklar:

1. ДЛТ 1960, I – Кошғарий, Махмуд. Туркий сўзлар девони (Девону луғотит турк)/ Таржимон ва нашрга тайёрловчи С. М. Муталлибов. 1- том. – Тошкент: Фан, 1960.
2. ДЛТ 1963, II – Кошғарий, Махмуд. Туркий сўзлар девони (Девону луғотит турк) / Таржимон ва нашрга тайёрловчи С. М. Муталлибов. 2- том. – Тошкент: Фан, 1963.
3. ДЛТ 1963, III – Кошғарий, Махмуд. Туркий сўзлар девони (Девону луғотит турк) / Таржимон ва нашрга тайёрловчи С. М. Муталлибов.
4. ДЛТ 1967 – Девону луғотит турк. Индекс-луғат. Ғ. Абдурахмонов ва С. Муталлибовлар иштироки ва таҳрири остида. – Тошкент: Фан, 1967.
5. ДЛТ 2005 – Кашгари, М. Дивану лугат ат-тюрк [Текст] / М. Кашгари; пер., предисл. З.-А. М. Ауэзовой. – Алматы: Дайк-Пресс, 2005.
6. Уфимцева А. Опыт изучения лексики как системы. -М.: ЛИ СССР, 1962. -С. 17.
7. Ўзбек адабий тилининг таракқиёти. Уч жилдлик. -Т.: ФАН, |УУ I Г. 128.
8. Турсунов У., Мухторов Ж., Рахматуллаев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили. -Т.: Ўзбекистон, 1992. -Б. 173.
9. И.Қўчқортөев, Б.Исабеков Туркий филологияга кириш. Тошкент, “Ўқитувчи” 1984. 8-б
10. Абдурахмонов, С. Муталлибов. Девону луғатит турк индекс-луғат. Тошкент. 1967. 165-йил

11. Жамолхонов Х..А. Ҳозирги ўзбек адабий тили. 2-қисм. -Т.: Низомий номидаги ТДПУ, 2004. -Б. 41-42.
12. Ҳожиёв А. Ўзбек тили морфологияси, морфемикаси ва сўз ясалишининг назарий масалалари, -Т.: ФАН, 2010. 124-бет
13. Раҳматуллаев Ш., Маматов Н., Шукуров Р. Ўзбек тили антонимларининг изоҳли луғати. -Т.: Ўқитувчи, 1980. 9-бет.
14. Азизов А. Тилшуносликка кириш. -Т.: 1996. 74-бет.
15. Муталлибов С.М. Маҳмуд Қошғарий. Туркий сўзлар девони /Девону луғотит турк/. Таржимон ва нашрга тайёрловчи Муталлибов С.М. –Т.2. –Тошкент: ЎзССР ФА, 1961. – Б.427.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

1. The article is presented on 8-10 pages;
2. Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone and e-mail address of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in Uzbek, Turkish and English.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
 3. The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
 4. Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
 5. Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
 6. Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmiy-fanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o‘tkazilgan sammitida ko‘zda tutilgan o‘zaro aloqalarni jadallashtirish bo‘yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O‘zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES IN THE FOLLOWING AREAS:

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,15 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otaismi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, respublika, telefoni va e-mail adresi to‘liq keltirilishi kerak.
 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
 5. Har bir maqola boshida o‘zbek, turk va ingliz tillarida annotatsiya bo‘lishi lozim.
 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snuskalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, телефон и адрес электронной почты автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи должна быть аннотация на узбекском, турецком и английском языках.
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекомендованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya1

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütün olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon ve e-posta adresi eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında Özbekçe, Türkçe ve İngilizce özet bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatda hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Muharrir:

Prof. J.Eltazarov

Musahhih va texnik muharrir:

R. Shokirov

ISSN 2992-9229

2024-yil 29-oktabrda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2024-yil 31-oktabrda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozi. Shartli bosma tabog‘i –9.

Adadi 15 nusxa. Buyurtma № 145

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229